

УДК 330:502.7

Солодкий В. О., к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

СТАЛІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ МЕХАНІЗМ ГЛОБАЛЬНОГО ТА ЛОКАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

У статті досліджено сучасні тенденції та проблемні аспекти реалізації підходів збалансовано розвитку. Розглянуто актуальні питання забезпеченості та доступу до енергетичних ресурсів. Визначено підходи до управління економічними системами в контексті сталості. Представлені екологічні та соціальні фактори формування умов рівноважності суспільного поступу. Вивчено можливі чинники пріоритетності, щодо імплементації кроків забезпечення консенсусу прийняття рішень в умовах сталого розвитку всіма учасниками економічних систем.

***Ключові слова:* збалансований розвиток, економічна ефективність, соціальні аспекти, ресурси, інерційність, ринковий механізм.**

Проблеми реалізації програм забезпечення рівноважного розвитку на локальному та глобальному рівнях світової ієрархії в сучасних умовах глобалізації все ще залишаються значною мірою не вирішені. Це обумовлюється тим, що їх розв'язання потребує вирішення серйозних економічних, екологічних та соціальних завдань, що досить часто сповільнюється значною інерційністю відповідних системних процесів.

Такі проблеми мають місце у всіх сферах національних економік. У різних країнах можуть використовуватися кардинально відмінні підходи до ключових складових імплементації критеріїв сталості. Застосовуються шляхи більшого або меншого регулювання ринкових механізмів, різний рівень забезпечення соціальних гарантій для громадян і визнання значення економічних можливостей населення як основної складової розвитку країни, а також балансування між пріоритетністю досягнення коротко-, середньо- та довгострокових цілей і завдань суспільства. Важливим є врахування того, що тісна взаємопов'язаність економік країн в сьогоденнішніх реаліях глобалізації, а також значний рівень відмінностей у рівнях економічного та соціального поступу досить часто є чинником, який ускладнює реалізацію стратегій імплементації підходів збалансованого розвитку.

Аспекти рівноважного розвитку є основою ґрунтовних досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Значний внесок у дану наукову тематику внесли З. Герасимчук, М. Керол, В. Кравців, М. Нідхем, Л. Робінсон, С. Сімон, Д. Тейлор та інші науковці, які поставили та вирішили складні проблеми у контексті забезпечення сталості суспільного поступу.

Водночас, необхідним є продовження досліджень чинників сталого розвитку та адаптації їх результатів до сучасних економічних, екологічних та соціальних викликів.

У даній роботі автором досліджено окремі аспекти сталого розвитку, які в сучасних умовах поширення глобалізаційних процесів мають тенденцію до зниження темпів їх реалізації. Охарактеризовано передумови локальних та глобальних явищ, що визначають інтегральну результативність трансформаційних явищ.

Цілями статті є вивчення напрямків вирішення окреслених проблем у контексті конкретних умов соціального та економічного поступу держав і територій, а також збалансування здійснюваних кроків шляхом імплементації дієвих управлінських рішень.

Напрямок основного докладання зусиль в контексті рівноважного розвитку є визначення та побудова ефективних механізмів інтеграції економічних, екологічних та соціальних аспектів взаємодії громадян та національних економік у контексті сталості. Визначені напрямки, очевидно, мають стати основою збалансування локальної та глобальної економічних систем для уможливлення їх розвитку в майбутньому на рівні, принаймні не нижчому ніж сьогодні.

Варто зауважити, що не менш важливими в сучасних умовах потрібно вважати якість та результативність управління економічними системами на різних рівнях їх ієрархії, які є визначальними для реалізації практик сталого розвитку. Відповідність механізмів такого управління цілям та завданням збалансованості суспільного поступу в кінцевому результаті є чинником, що може набувати вирішального значення у плані забезпечення досягнення синергичності отримуваних соціального, екологічного та економічного результатів.

Складовою відповідального управління в умовах збалансованого розвитку є створення умов, коли всі громадяни та їх об'єднання, суб'єкти господарювання, профспілки та ін. добровільно приймають та погоджуються з умовами та цілями розвитку суспільства і дають згоду на їх виконання. Досягнення подібного сприйняття цілей та, відповідно, мети управління, а отже і сталого розвитку в цілому, постає як ще одна ключова проблема забезпечення сталого розвитку територій.

Збалансований розвиток повинен бути результатом комплексу заходів, у результаті яких поступ економічних систем, спосіб використання ресурсів та напрямки соціального та технічного розвитку тісно корелюють із потребами як сьогодення, так і майбутнього. Лише поєднання та узгодження цілей зрівноваженості як на рівні країн, окремих компаній, так і окремих громадян може стати запорукою збереження економічної, екологічної та соціальної стабільності і розвитку в майбутньому.

Необхідним є врахування основних обмежуючих чинників, що стримують можливості економічного поступу та реалізацію системних підходів

забезпечення сталості в сучасних умовах глобалізації. Сюди варто віднести як обмеженість доступу значної частини населення до послуг охорони здоров'я, освіти, а також проблеми безробіття, нестачі водних ресурсів, продуктів харчування. Варті особливої уваги кроки щодо розширення застосування джерел відновлюваної енергії для забезпечення потреб все більшої кількості споживачів. Зазначимо, що навіть розвинені країни Європи, які у багатьох випадках є серед лідерів у процесі розвитку та використання «зеленої» енергетики, стикаються з проблемами відсутності достатньої кількості кваліфікованих працівників даної сфери різного професійного спрямування [1].

Питання підвищення якості життя шляхом розширення доступу до можливостей культурного розвитку, соціальних гарантій та залучення до механізму прийняття рішень, у свою чергу, представляють собою ще один невід'ємний аспект гарантування можливості розвитку у форматі збалансованості. Таким чином досягається поступ у вирішенні багатьох складних екологічних проблем, коли повне вичерпання невідновлюваних природних ресурсів може стати суттєвим чинником на заваді розвитку у перспективі.

Особливо складним є питання зменшення різниці між доходами громадян та, відповідно, рівнем життя населення як в межах однієї країни, так і на глобальному рівні. Як одна з вихідних характеристик неефективно керованого ринкового механізму, поширення бідності з одного боку та зростання доходів меншості – з іншого, створюють економічний розрив, який априорі не може виступати складовою рівноважного розвитку. Навпаки, подібна ситуація через виникнення причин різного характеру неминуче призводить до утворення конфліктних ситуацій, кожна з яких в сучасних умовах розвитку може бути каталізатором складних глобальних дестабілізаційних процесів із непередбачуваними наслідками.

Забезпеченість джерелами енергії в сьогоденних умовах є невід'ємним чинником сталого розвитку. Без змін у сучасному енергозабезпеченні економічний та соціальний поступ є неможливими. Тому сьогодні на перший план виходять питання ефективного управління використанням та споживанням енергетичних ресурсів. Сучасний рівень життя, незалежно від свого абсолютного чи фінансового вираження, тісно пов'язаний із відповідним енергетичним забезпеченням. І хоча в економічно розвинених країнах питомі витрати на одиницю продукції (послуг) у зв'язку з технічним та технологічним розвитком мають тенденцію до зниження, країни, що розвиваються, потребують значних додаткових ресурсних можливостей для гарантування зростання своїх економік та якості життя громадян. Аналіз свідчить, що активне інвестування у відновлювані джерела енергії у обсягах 0,52% світового ВВП разом із ростом продуктивності в енергетичному секторі і забезпеченням сферою відновлюваної енерге-

тики до 27% енергетичних потреб, також дозволить у 2050 році збільшити кількість зайнятих у ньому до 23,4 млн осіб [2].

Разом з тим, модель розвитку, коли непропорційно велика частина, у тому числі і енергетичних ресурсів, споживається для забезпечення функціонування економічного механізму країн з високим рівнем життя населення, в силу об'єктивних причин не може бути зразком для наслідування. Адже такий підхід може гарантувати лише швидку неможливість розвитку як такого і наростання нестабільності. Тобто глобальне вирівнювання та зниження енерговикористання як в абсолютних, так і питомих показниках є необхідною передумовою сталого розвитку на всіх рівнях світової економічної ієрархії.

Сьогодні, питання забезпеченості і збереження енергетичних ресурсів є одним з ключових у контексті збалансованого розвитку. Наявність джерел енергії є основою вирішення проблем бідності та нерівномірного розподілу матеріальних благ в цілому. Економічні, екологічні, політичні та соціальні аспекти сучасного розвитку тісно пов'язані з енергетичною безпекою та незалежністю країн та регіонів.

Наявність та доступ до енергетичних ресурсів в необхідних обсягах дозволяє прискореними темпами розвивати сільське господарство, промисловість та інші сфери економік держав та регіонів, а, також, надає можливість проводити необхідну роботу щодо підвищення добробуту суспільства.

Разом з тим, у багатьох випадках, використання енергетичних ресурсів, зокрема вуглеводнів, може стати причиною забруднення навколишнього природного середовища. Крім того, внаслідок зростання викидів у атмосферу, відбуваються кліматичні зміни, а зростання середньої температури повітря є основною причиною стихійних лих та природних катастроф. До негативних наслідків нераціональної організації використання енергетичних ресурсів можна додати й інші не менш небезпечні явища, які стають наслідком техногенних впливів. Це й підняття рівня морських вод, що загрожує затопленням багатьом прибережним територіям, зменшення снігового покриву на полюсах Землі, танення льодовиків, різке зростання кількості опадів в окремих регіонах та періодів посухи в інших, зміна кліматичних характеристик регіонів, посилення руйнівного впливу природних катаклізмів. Тому програмою ООН з охорони навколишнього середовища урядам країн вже сьогодні пропонується розробляти прогнозні сценарії можливого впливу форс-мажорних обставин на функціонування економічних систем [3].

Очікуваний економічний ефект від використання технологій та ресурсів необхідно порівнювати з очікуваними ризиками ще на стадії планування напрямків соціально-економічного розвитку. Основним критерієм тут має бути ефективність розвитку як інтегральна величина та енергетична ефективність зокрема. Отже, очевидним є те, що лише ефективна мо-

дель суспільного поступу, яка включає екологічну, соціальну, економічну та управлінську складові, може стати основою для побудови релевантної сучасним потребам системи сталого розвитку.

Сучасний підхід до управління економічними системами в контексті збалансованості є не достатньо ефективним у зв'язку з певною невизначеністю його довгострокових наслідків. Кроки, які здійснюються, рішення, що приймаються, у багатьох випадках спрямовані на реагування на події, які відбуваються внаслідок тих чи інших дій, обставин чи ситуацій. Хоча лише кроки на випередження можливого розвитку подій уможливають отримання резервів часу, ресурсів та інформації, які можуть стати запорукою та матеріальною і логістичною основою дієвої моделі рівноважного розвитку в майбутньому. Незважаючи на необхідність впровадження інновацій та інноваційного підходу до ведення бізнесу і різносторонньої підтримки таких ініціатив, дуже часто урядове втручання за формою та/або змістом не націлене на досягнення подібної мети. Надзвичайно важливим для ефективного економічного управління на різних рівнях ієрархії в сучасному глобалізованому світі є вміння знаходити та реалізувати такі локальні короткотермінові стимули, які зможуть стати потужними каталізаторами глобального економічного зростання та соціального розвитку. Коректне та вчасне виокремлення таких ініціатив, як і їх правильне застосування є необхідною умовою сталого розвитку.

Невизначеність щодо кліматичних перспектив як на локальному так і глобальному рівні є чинником, який передбачає включення у відповідні системи прийняття рішень не лише економічних, але й екологічних критеріїв. Також необхідним є врахування можливих соціальних, культурних та політичних складових прийняття рішень, які у багатьох випадках формують основи, специфіку та бачення сталого розвитку в країнах та регіонах. Такий підхід зумовлюється тим, що збалансований розвиток як такий не може бути досягнений, за винятком відносно коротких періодів, що суттєво не впливають на глобальну ситуацію, в окремо взятих країнах та регіонах. І хоча програми, як-то продаж квот на викиди в атмосферу забруднюючих речовин країнами, що у зв'язку з певними причинами їх не використовують, і можуть бути чинниками позитивного пливу на рівень забруднення атмосфери та ін., лише критична маса країн, які реалізують підходи збалансованості уже сьогодні, здатна забезпечити досягнення поставлених перед сталим розвитком мети, цілей та результатів.

Вимогою для забезпечення збалансованості соціальної, економічної та екологічної систем комплексу інтегрального рівноважного розвитку є розробка відповідних заходів, які, з одного боку, забезпечать кроки, щодо економії, збереження та, за можливості, відновлення наявних ресурсів, а з іншого, будуть включати механізми стимулювання громадян, суб'єктів господарювання, держав проводити відповідні дії та реалізувати необхідні кроки.

В плані економічного стимулювання обов'язковим є приведення податкової політики у відповідність до законів економіки, коли, за правильної організації роботи, зменшення ставок оподаткування є стимулом для розширення податкової бази та розвитку економіки в цілому. Тут вагомою є необхідність реалізації принципів соціальної справедливості, адже лише за таких умов сталий розвиток можливий як такий. Також, оподаткування має слугувати ефективним механізмом раціонального та обґрунтованого регулювання у плані підтримки видів економічної діяльності, які сприяють досягненню мети сталого розвитку.

Екологічна складова, незважаючи на глибокі дослідження і широкий спектр здійснюваних кроків в окремих країнах і територіях потребує подальшого розвитку. У багатьох випадках, незважаючи на наявність нормативної бази, необхідної для регулювання більшості питань, у практичній сфері, збереження та відновлення довкілля не завжди є серед пріоритетів управління та розвитку. Наприклад, масове неконтрольоване вирубування лісів з метою особистого збагачення, що унеможливорює будь-які передумови для сталості розвитку відповідних систем. Як правило, такі питання стосуються країн з середнім і низьким рівнем розвитку і, відповідно, доходів. Тому необхідним є вивчення та імплементація заходів щодо того, які стимули та важелі впливу можуть бути застосовані для залучення всіх учасників соціально-економічного процесу до розуміння та відповідних дій в контексті сталості.

Зазначимо, що значна частина учасників ринку діє виходячи з передумов необхідності забезпечення максимального економічного зростання. Очевидно, що подібні ринкові пріоритети не завжди корелюють з питаннями вирішення екологічних та соціальних питань. Лише збалансований підхід та ефективне узгодження відповідних складових на всіх рівнях глобальної ієрархії може забезпечити умови, які достатні для руху у напрямку вирішення питань та формування передумов інтегральної збалансованості, що зможе гарантувати збереження та розвиток соціальних та екологічних систем на рівні не гіршому, ніж на даний момент.

Ще одним чинником, який сьогодні визначає можливості реалізації підходів сталого розвитку є максимально можливе врахування при прийнятті рішень його соціальної складової. Вважаємо її головною на даному етапі суспільного поступу. Адже врахування екологічних аспектів при економічному плануванні саме в сучасному розумінні і має включати антропоцентричний аспект. Проблеми зайнятості та безробіття, вкрай низьких доходів на душу населення у багатьох країнах, практична неможливість доступу до якісних ліків та лікарських послуг можуть значною мірою відтіснити на другий план безумовно актуальні проблеми, які ставляться у процвітаючих економіках.

Тобто, у багатьох випадках, сприйняття рівноважного розвитку на пряму залежить від можливості отримати відповіді на нагальні проблеми населення, а тому часто переважає інші аспекти сталості з точки зору

громадян. Відповідно, можуть виникати обґрунтовані дискусії щодо вагомості у конкретних умовах кожної із основних складових системи сталого розвитку. До недоліків концепції, що ґрунтується на розгляді екологічної, економічної та соціальної складових часто відносять те, що такий підхід зберігає існуючий стан речей і кожен учасник процесу може обґрунтувати будь-які вже існуючі підходи у рамках представлених чинників. Крім того, відокремлення економічної складової від соціальної складової може вважатися нелогічним, оскільки саме остання визначає умови та якість життя населення. Можна, також, зауважити, що кожний з елементів сталого розвитку має свою логіку, які можуть конфліктувати між собою за відсутності дієвого механізму узгодження суперечностей між економічною доцільністю та ефективністю, екологічною стійкістю і соціальною справедливістю. Очевидно, що соціальну складову не можна розглядати через такі ж підходи, як економічну та екологічну через її багатоаспектність та відносність і практичну неможливість кількісного вираження багатьох соціальних явищ. Крім того, не можна виокремити і загальноприйнятне визначення соціальної складової, оскільки не має усталених поглядів на те, що слід однозначно трактувати як соціальний аспект. Неповне та неякісне врахування соціальної складової може значною мірою позбавити змісту концепцію в цілому. При цьому варто враховувати, що особливо великої ваги соціальні питання набувають з огляду на непередбачувані наслідки світових глобалізаційних процесів.

Таким чином, реалізація підходів збалансованого розвитку на сучасному етапі розвитку потребує реалізації кроків щодо забезпечення можливості збереження та відновлення ресурсних складових економічних систем, а також чіткого визначення та імплементації соціальних аспектів формування економік. Лише ефективно розроблений та впроваджений механізм забезпечення гідних умов життя у глобальному контексті забезпечить у перспективі дотримання екологічних вимог сталого розвитку, а це, у свою чергу, створить умови підтримки навколишнього природного середовища на рівні, не гіршому ніж сьогодні, для можливості комфортно проживання майбутніх поколінь, що і є однією з ключових складових концепції збалансованого розвитку.

1. Poupard, J., Tarren, D. Towards a low carbon electricity industry: Employment effects and opportunities for the social partners, January (Brussels, EPSU, EUROELECTRIC and EMCEF), 2011. 2. Towards a green economy: Pathways to sustainable development and poverty eradication (Nairobi). United Nations Environment Program, 2011. Режим доступу: <http://web.unep.org>. 3. The Coming Financial Climate: The Inquiry's Fourth Progress Report. United Nations Environment Program, 2015. Режим доступу: <http://web.unep.org/inquiry>.

Рецензент: к.е.н., проф. Кушнір Н. Б. (НУВГП)

Solodkyi V. O., Candidate of Economics, Associate Professor
(National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

SUSTAINABILITY AS KEY MECHANISM OF GLOBAL AND LOCAL DEVELOPMENT

In the article the current trends and problematic aspects of approaches implementation to sustainable development are examined. Actual issues of availability and access to energy resources are looked at. The approaches to the management of economic systems in the context of sustainability are defined. The environmental and social factors of creating conditions of sustainability of social progress are presented. Possible priority factors on implementation of steps to ensure consensus of decision making in conditions of sustainable development by all participants of economic systems are studied.

***Keywords:* sustainable development, economic efficiency, social aspects, resources, inertia, the market mechanism.**

Солодкий В. А., к.э.н., доцент (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

УСТОЙЧИВОСТЬ КАК КЛЮЧЕВОЙ МЕХАНИЗМ ГЛОБАЛЬНОГО И ЛОКАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

В статье исследованы современные тенденции и проблемные аспекты реализации подходов устойчивого развития. Рассмотрены актуальные вопросы обеспеченности и доступа к энергетическим ресурсам. Изучены подходы к управлению экономическими системами в контексте устойчивости. Представлены экологические и социальные факторы формирования условий равновесия общественного прогресса. Изучены возможные факторы приоритетности по имплементации шагов обеспечения консенсуса принятия решений в условиях устойчивого развития всеми участниками экономических систем.

***Ключевые слова:* устойчивое развитие, экономическая эффективность, социальные аспекты, ресурсы, инерционность, рыночный механизм.**
